

به مناسبت صدمین شماره

سید حسن فاطمی

مختلف و با ذوق های گوناگون و حتی با نثرهای متفاوت در آن قلم می زنند. دست اندرکاران برخی مجلات، تنها تمایل به چاپ مقالاتی دارند که مطابق سلیقه آنها باشد و گاه آن قدر اعمال سلیقه می کنند که گویی یک نفر قلم به دست گرفته و سرتاسر مجله را نوشته است و لذا این نشریات خواننده کمتری دارند، اما آینده پژوهش مقالات با ذوق های مختلف را در خود جای می دهد و این سبب جلب خوانندگان گوناگون شده است.

یکدستی نشر و ویرایش، قابل قبول است، اما چون هر مقاله حکم کتاب و رساله مستقل دارد، رعایت یکدستی را باید در هر مقاله جداگانه رعایت کرد.

۳. هر انسان با فضل، گرایش های فکری خاصی دارد. مسئولان آینده پژوهش گرایش خود را در نشریه اعمال نمی کنند؛ به گونه ای که با مطالعه آن نمی توان به خط فکری دست اندرکاران پی برد و آشنایان با افکار آنها اطلاعات خود را از طریق مجله به دست نیاورده اند.

۴. جسارت و گستاخی مسئولان به ویژه سردبیر محترم در خور ستایش است. جالب است، از اینکه خودشان هم مورد انتقاد قرار گیرند، ابا ندارند. به یاد دارم به مناسبتی، در نامه ای عصبانیتم را از دست اندکاران مجله اظهار داشتم و چون حدس می زدم چاپ نشود، در نهایت تندی نوشتم. اما همان نامه بدون تصرف چاپ شد.^۲

۱. تا پیش از مراجعه به آینده پژوهش با مجلات هیچ انسی نداشتم و حتی نمی دانستم هر نشریه به موضوعات خاص می پردازد و مراجعه ام به این مجله اتفاقی بود. اگر به جای تابلو آینده پژوهش، تابلو مجله دیگری مثل اطلاعات هفتگی را می دیدم، مقاله فقهی را به آنجا می بردم.

۲. آینده پژوهش، ش ۶۲، ص ۱۰۷.

دوازده سال پیش، پس از چند سال تحصیل در درس خارج حوزه، ادامه تحصیل را برای خود سودمند نمی دیدم. چیزی نمانده بود در زمره کسانی در آیم که هنگام خروج از خانه، نمی دانند به کجا می روند. به ناچار بدون هیچ علاقه به شغل معلمی در آزمون استخدامی آموزش و پرورش شرکت کردم و از کنار گذاشتن آموخته هایم در حوزه غصه می خوردم. تا آن موقع، نه تنها مقاله ای نوشته بودم، بلکه اهل مجله خواندن هم نبودم. با الگوبرداری از نقدی، من هم به کتابی فقهی نقد نوشتم و به دفتر آینده پژوهش بردم. حجت الاسلام والمسلمین مهدوی راد با دیدن آن نوشته بلبشویی به دو امر پی برد: تازه کار بودم و داشتن استعداد نویسندگی. لذا بنده را مورد لطف قرار می دادند. البته آن مقاله در جای دیگر چاپ شد و به نظرم اولین مقاله در آینده پژوهش، دومین نوشته ام باشد. پس از آن، قضیه آموزش و پرورش را دنبال نکردم و همکاری ام با آینده پژوهش تاکنون ادامه دارد. خرسندم که در این مدت از این جانب شش کتاب و حدود ۱۵۰ مقاله - به نام خودم یا مستعار یا بی امضا - نشر یافته است. مطمئنم در مورد شخص من پیشرفت علمی ام در این مدت، بیش از ده برابر تحصیلم در حوزه یا دانشگاه بوده است.

با توجه به اینکه یکی از ده ها نفری هستم که آینده پژوهش زمینه رشد آنها را فراهم کرده است، به عنوان ادای دین، پاره ای از موفقیت های این مجله و عوامل آن را - در حد آشنایی با شماره هایی که دیده ام - برمی شمردم:

۱. تا آنجا که می دانم این مجله نقد کتاب را در حوزه علمی ترویج داد. اگر پیش از آن هم به نقد پرداخته می شد، کم رنگ بوده است.

۲. آینده پژوهش تریبون آزاد است. نویسندگان با افکار

پس از چاپ راهنمای آینده پژوهش معلوم شد بسیاری از کتاب‌های مهم در آن معرفی نشده‌اند. به مرور کتاب‌های مهم به اهلس سفارش داده شود تا آنها را نیز معرفی و نقد کنند.

اگر در موضوعی مانند کتابخانه‌های مهم، به اندازه کافی در کتاب‌ها و مجلات دیگر کسار شده، می‌توان با ارائه کتاب‌شناسی‌ها و مقاله‌شناسی‌های مربوط، خواننده را به آنها ارجاع داد. به هر حال این دویست شماره، به گونه‌ای تهیه شود که خواننده هنگام مراجعه به این مجموعه، دست خالی نماند.

۴. چه نقدهایی را متوجه شماره‌های گذشته می‌دانید؟

نقد برخی کتاب‌ها تند است؛ به گونه‌ای که صاحب کتاب حس می‌کند به حیثیت او لطمه وارد شده است؛ در حالی که می‌توان نقد را به گونه‌ای نوشت که به حیثیت افراد لطمه وارد نشود. می‌گویند: در پاره‌ای کشورها نقد مایه افتخار نویسنده کتاب است. اما تا زمانی که این امر در کشور ما جایگاه خود را نیافته، نوشتن پاره‌ای مطالب به صلاح نیست؛ هر چند ممکن است برخی آن قدر به بیراهه رفته باشند که استحقاق نگه داشتن حرمت نداشته باشند. ممکن است افرادی آن قدر علوم اسلامی را به بازی گرفته باشند که ریختن آبرویشان از اوجب واجبات باشد، ولی باید در تعیین مصداق، احتیاط لازم را به خرج داد.

۵. بایسته‌های پژوهش.

الف) مقاله‌های ارزنده‌ای در سراسر آینده پژوهش پراکنده‌اند. چاپ آنها در کتاب‌های مستقل مناسب خواهد بود. یکی از بخش‌های جالب در این دوره که بیش از نود درصد مطالب آن دست اول است، بخش «درگذشتگان» است که اگر به صورت کتاب درآید، مفیدتر خواهد بود.

ب) امروزه بسیاری از کسانی که به نویسندگی در حوزه فرهنگ اسلامی رو آورده‌اند، آشنایی لازم با زبان عربی ندارند و لذا ناچارند از منابع فارسی دست‌چندم استفاده کنند و این سبب می‌شود به مرور ناراستی‌ها در فرهنگ اسلامی راه یابد. دیگر اینکه درک معنای پاره‌ای از عبارات عربی برای آشنایان با این زبان هم دشوار است. لازم است مؤسسه‌ای تأسیس گردد و وظیفه آن ترجمه متون کهن اسلامی باشد.

ج) نشر همه شماره‌های آینده پژوهش در لوح فشرده، منبعی سودمند برای پژوهشگران خواهد بود.

د) بخشی از قواعد ویرایش تنها با مطالعه متن توسط ویراستار عملی است، اما پاره‌ای از آنها را می‌توان با دستورهای کامپیوتری عملی کرد، با این توضیح که پس از تایپ نوشته، با دستوری به کامپیوتر هر جا مثلاً «آنچه که» تایپ شده، به «آنچه» تغییر می‌یابد. در این بین بعضی تعابیر مانند فعل‌ها باید به

۵. بنای مجله، عدم تصرف در مقالات حتی به حذف است. به عبارت دیگر در نوشته‌های دیگران فضولی نمی‌کنند و اگر تصرف را لازم بدانند، از چاپ خودداری می‌کنند یا به عهده نویسنده می‌گذارند. متأسفانه برخی مجلات، مقالات دیگران را آن قدر تکه پاره می‌کنند که گاه به معنای بازی با آبروی نویسندگان است.

۶. در عین حال که آینده پژوهش نشریه‌ای حوزوی است، مخاطبان دانشگاهی را هم جلب کرده، ایشان نیز در آن قلم می‌زنند.

۷. پرهیز از شخصیت‌تراشی و ویژگی دیگر مجله است.

۸. با اینکه چندین سال از چاپ آن می‌گذرد، نه تنها در زمره مجلات فسیل شده در نیامده، بلکه همچنان جاذبه، نشاط و پویایی خود را حفظ کرده است.

برخی مجلات در ابتدا با استقبال زیاد روبه‌رو می‌شوند، اما به محض آمدن رقیب، خوانندگان خود را از دست می‌دهند. پس از به میدان آمدن آینده پژوهش، مجلات مشابه متعدد پا به عرصه مطبوعات گذاشتند، اما این مجله همچنان در پیش است.

۹. نوع مقالات از پختگی بالا برخوردارند و از پذیرش نوشته‌های سبک وزن بدون روبریستی خودداری شده است.

۱۰. چاپ به موقع یا با تأخیر مقبول، ویژگی دیگر مجله است که نشان از نظم دست‌اندرکاران و اقبال نویسندگان به آن دارد.

پاسخ به سؤالات در نامه:

۱. چه تعداد از شماره‌های مجله را - تقریباً - مطالعه کرده‌اید؟

حدود چهل شماره را دیده‌ام.

۲. چه بخش‌ها و چه نوع مقالاتی از مجله برای شما جذابیت بیشتری داشته است؟

نقد کتاب که البته هر چه تندتر باشد، جاذبه آن بیشتر است، سپس نامه‌ها و نیز درگذشتگان.

۳. چه نوع بحث‌ها، مقالات و یا بخش‌هایی را لازم می‌دانید بر صفحات مجله افزوده شود؟

مناسب است از هم‌اکنون برنامه‌ریزی شود که در دوستان شماره با تهیه فهرست‌های فنی بتوان ادعا کرد که این مجموعه، دایرةالمعارف کتاب‌های اسلامی است. اگر با این دید به مجله نگریسته شود، موضوعات و بخش‌های جدیدی نمود پیدا خواهد کرد؛ مانند معرفی این موارد: کتاب‌شناسان برجسته، نقدنویسان بزرگ، مجلات ویژه کتاب‌شناسی، کتابخانه‌های مهم از گذشته تا حال و ...

گونه‌های مختلف به کامپیوتر داده شوند؛ مثلاً «آتش گشودن» به «تیراندازی کردن» تغییر می‌یابد. اما صیغه‌های مختلفی چون «آتش گشودند» به «تیراندازی کردند» نیز باید به برنامه داده شود. همه‌واژه‌هایی از این دست - که شاید به پنج هزار مورد برسد - در یک برنامه طراحی می‌شود و با یک فرمان، برنامه به صورت خودکار همه‌فایل را جست‌وجو کرده، واژه‌های صحیح را جایگزین می‌کند.

کتاب‌های غلط‌نویسیم تألیف ابوالحسن نجفی و بربال قلم تألیف سید ابوالقاسم حسینی (ژرفا) در این زمینه می‌توانند مفید باشند.

این برنامه علاوه بر آنکه کار ویراستار را کم می‌کند، مشکل در رفتن ایرادات از زیر دست و ویراستار را تا حد زیادی برطرف می‌کند.

در خور ذکر است که قسمت‌هایی در برنامه‌ی word طراحی شده است که برای این امر می‌تواند مفید باشد و می‌توان الفاظ گردآوری شده جهت ویرایش را به آن ضمیمه کرد. چند طرح را با تفصیل بیشتر تقدیم می‌کنم:

نرم افزار امام حسین (ع)

در میان ائمه اطهار (ع) بیشترین تألیف و نشر مربوط به امام حسین (ع) است و توجه فراوان عوام و خواص به ماجرای کربلا سبب راه یافتن تحریفات زیاد در تاریخ این حادثه بزرگ شده است. بنابراین تهیه نرم افزاری شامل متون مربوط به این واقعه، لازم است. آنچه در این نرم افزار گرد می‌آید، به دو بخش تقسیم می‌شود:

الف) متون تا ابتدای قرن دهم

۱. عبارات همه کتاب‌هایی که تمام یا بخش مستقلی از آنها به موضوع مورد نظر مربوط اند و پیش از قرن دهم تدوین شده‌اند، در این مجموعه گرد می‌آیند.

۲. کتاب‌هایی که برای بخش اول مد نظرند، عبارت‌اند از:

اثبات الوصیه، مسعودی؛

احتجاج، طبرسی؛

اخبار الطوال، دینوری؛

ارشاد، شیخ مفید؛

استیعاب، ابن عبدالبر؛

اسد الغابه، ابن اثیر؛

اصابه، ابن حجر؛

اعلام الوری، طبرسی؛

آغانی، ابوالفرج اصفهانی؛

اقبال الاعمال، سید بن طاووس؛

امالی، شیخ صدوق، مفید، طوسی و شجری؛

امامه و سیاست، ابن قتیبه؛

انساب الاشراف، بلاذری؛

بدایه و نهایه، ابن کثیر؛

بستان الواعظین، ابن جوزی؛

بصائر الدرجات، محمد بن حسن صفار؛

بغیة الطلب، ابن عدیم؛

بلاغات النساء، ابن ابی طیفور؛

بلد الامین، کفعمی؛

تاریخ الاسلام، ذهبی؛

تاریخ طبری؛

تاریخ مدینه دمشق، ابن عساکر؛

تاریخ یعقوبی؛

تحف العقول، ابو محمد حسن حرانی؛

تذکره الخواص، سبط ابن جوزی؛

تسلیة المجالس، محمد بن ابی طالب؛

تسمیة من قتل مع الحسین (ع)، فضیل بن زبیر؛

تهذیب التهذیب، ابن حجر؛

تهذیب الکمال، مزی؛

ثقات، ابن حبان؛

جامع الاخبار؛

حدائق وردیه، حمید بن احمد؛

حیة الحیوان الکبری، دمیری؛

خرائج و جرائح، قطب راوندی؛

درر السمط فی خیر السبط، ابن ابار؛

دلائل الامامه، طبری؛

ذخائر العقبی، محب طبری؛

ذوب النضار، ابن نما؛

رأس الحسین، ابن تیمیه؛

رجال شیخ طوسی؛

الرد علی المتعصب العنید، ابن جوزی؛

روضه الواعظین، محمد بن علی قتال؛

سیر اعلام النبلاء، ذهبی؛

شرح الاخبار، قاضی نعمان؛

عقد الفرید، ابن عبدربه؛

علل الشرایع، شیخ صدوق؛

عمدة الطالب، ابن عنبه؛

فتوح، ابن اعمش؛

۲. کتاب هایی که برای این بخش فعلاً مد نظر است،

عبارت انداز:

ابصار العين في انصار الحسين، سماوی؛
 اربعین حسینیہ، میرزا محمد ارباب؛
 الاستشفاء بالتربة الحسينية، کلباسی؛
 اسرار جانگاہ، برقی (ترجمه نهضة الحسين)؛
 اسرار شهادة آل الله، محمدباقر طباطبائی؛
 اصدق الاخبار في ...، سيد محسن امين؛
 اصول المعرفة في شرح دعاء العرفة، بحرانی؛
 اعيان الشيعة، سيد محسن امين؛
 اقناع الائم في مآتم الحسين، سيد محسن امين؛
 الامام الحسين، عبدالله علايلي؛
 الامام الحسين في احاديث الفريدين، ابطحي؛
 الامام الحسين و اصحابه، فضل علي قزويني؛
 انصار الحسين (ع)، محمد مهدي شمس الدين؛
 بحار الانوار، علامه مجلسي؛
 البكاء للحسين، سيد حسن ميرجهاني؛
 پرتوی از عظمت حسين، لطف الله صافی؛
 پس از پنجاه سال، جعفر شهیدی؛
 تاريخ كربلا و حائر الحسين (ع)، كليدار؛
 تحقيق در باره اول اربعين حضرت سيد الشهداء (ع)،
 قاضي طباطبائي؛
 ترجمه التنزيه لاعمال الشبيه، جلال آل احمد؛
 ترجمه موسوعة كلمات الحسين؛
 تعزیه در ایران، صادق همايوني؛
 التنزيه لاعمال الشبيه، سيد محسن امين؛
 ثورة الحسين، محمد مهدي شمس الدين؛
 حماسه حسینی، شهيد مطهری؛
 حياة الامام الحسين (ع)، باقر شريف قرشي؛
 خصائص حسینیہ، شيخ جعفر شوشتری؛
 دائرة المعارف ها و مدخل های مربوط؛
 الدر النضيد في مراثي ...، سيد محسن امين؛
 ذريعه، آقابرگ (از کتاب شناسی تاریخی امام حسين (ع)
 تأليف محمد اسفندياری)؛
 زفرات الثقلين في مآتم الحسين، محمودی؛
 سرگذشت کتاب شهيد جاويد، رضا استادی؛
 سيرتنا و سنتنا، علامه اميني؛
 شفاء الصدور في شرح زيارة العاشور، تهرانی؛
 شهيد آگاه، لطف الله صافی؛

الفصول المهمة، ابن صباح؛

فضائل الصحابه، احمد بن حنبل؛

فضل زيارة الحسين، محمد بن علي شجري؛

کافي، محمد بن يعقوب کلينی؛

کامل الزيارات، ابن قولويه؛

الکامل في التاريخ، ابن اثير؛

کتاب الطبقات الكبير، ابن سعد؛

کشف الغمه، اربلي؛

کفاية الاثر، خزاز؛

کفاية الطالب، گنجی؛

لهوف، سيد بن طاووس؛

مثير الاحزان، ابن نما؛

مجموعه نقيسه؛

مروج الذهب، مسعودی؛

مزار، شهيد اول؛

مزار، شيخ مفيد؛

مزار، محمد بن شهدي؛

مستدرک، حاکم نيشابوری؛

مصباح المتجهد، شيخ طوسي؛

مصباح، کفعمی؛

مصنف، ابن ابی شيبه؛

مطالب السئول، محمد بن طلحه؛

معانی الاخبار؛

معجم شعراء الحسين (ع)، جعفر هاللی؛

معجم كبير، طبرانی؛

مقاتل الطالبين، ابوالفرج اصفهانی؛

مقتل الحسين، خوارزمی؛

مناقب کوفي؛

مناقب ابن شهر آشوب؛

منتظم، ابن جوزی.

ب) متون از قرن دهم

۱. از قرن دهم به بعد کتاب های زیادی در مورد امام حسين (ع)

تدوين شده و نیز تحريفات زيادی در مورد حادثه عاشورا به بعضی کتاب ها راه یافته است و از سوی ديگر نشر اين قبيل کتاب ها سبب نشر اکاذيب می شود. بنابراین کتاب هایی از اين برهه از زمان گزينش می شوند که دارای تحليل های قابل توجه باشند و بنای نويسنده بر نياوردن اخبار محرف باشد؛ هر چند همه تحليل ها و نقل ها مورد تأييد همگان نباشد.

۴. متون به فارسی برگردانده نمی شوند، اما آنها که ترجمه شده اند، در این مجموعه می آیند.
۵. علت مستروك ماندن برخی نرم افزارها عدم آشنایی محققان با آنها است. جا دارد برنامه نویسی این نرم افزار مطابق با یکی از نرم افزارهایی باشد که محققان با کار کردن با آن آشنا هستند؛ مانند مکتبه اهل البیت (ع).
۶. در عمل زوایای دیگری نیز فرار و قرار خواهد گرفت و این طرح تکمیل تر خواهد شد.

تاریخ حیات اعلام

یکی از مشکلات پژوهشگران، عدم دسترسی آسان به تاریخ حیات بسیاری از اعلام است و منابع شرح حال نگاری هر چند به تاریخ های تولد یا وفات اشاره کرده اند، اما در بسیاری مواقع، محقق ناچار است شرح حال مبسوطی را مطالعه کند تا شاید به تاریخ مورد نظر دست یابد. مشکل دیگر در منابع شرح حال نگاری عدم جامعیت آنها است و دیگر اینکه غالباً به معرفی قشر خاصی مثل راویان یا نویسندگان پرداخته اند. بنابراین جا دارد اعلام بدون در نظر گرفتن تخصص، مذهب، وطن و ... جمع آوری شوند و تاریخ حیات آنها در کتابی با رعایت نکات زیر مشخص گردد:

۱. اعلامی که سال تولد یا فوت آنها معلوم است، درج می گردد و در غیر این صورت عصر آنها مشخص می شود و اگر این هم معلوم نبود، نام آنها بدون مشخص کردن تاریخ حیات می آید.
۲. چینش اسامی به ترتیب الفبا است. کسی که به چند نام شهرت دارد، همه آنها ذکر می شوند؛ ولی مشخصات، ذیل نام کوچک می آید و بقیه موارد به آنجا ارجاع داده می شوند.
۳. طرح هایی که فرصت زیادی را می طلبند، به دلایل متعدد، معمولاً به انجام نمی رسند یا اینکه دوباره کاری ها، عدم یکدستی و نقص های دیگر در آنها راه می یابند. لذا برای اینکه این طرح، زمان زیادی را به خود اختصاص ندهد، موارد زیر رعایت می گردد: الف) در این مجموعه، شرح حال افراد درج نمی شود، بلکه تنها به ذکر تاریخ تولد و فوت یا عصر اشخاص بسنده می گردد؛ اما برای عدم اشتباه با فرد دیگر، نام پدر و جد اول و برخی ویژگی ها ذکر می شود؛ مثلاً اگر نویسنده است، نام کتاب های او می آید.

ب) اظهار نظری در مورد صحت یا عدم صحت نام ها، تاریخ حیات ها، انتساب ها و ... نمی شود؛ بلکه آنچه در کتاب ها آمده، با اختلاف نظرها ضبط می گردد.

ج) معمولاً در شرح حال هر شخص، نام های دیگر نیز مشاهده می شود. این گونه نام ها گرد نمی آیند؛ بلکه اسم هایی

- شهید جاوید، صالحی نجف آبادی، (با نقدها)؛
عبرات المصطفین فی مقتل الحسین، محمودی؛
قماقم زخار، فرهاد میرزا؛
کتاب شناسی امام حسین (ع)، صفر علی پور؛
کتاب شناسی امام حسین (ع)، نجفقلی حبیبی؛
کتاب شناسی تاریخی امام حسین (ع)، محمد اسفندیاری؛
کتاب شناسی عاشورا، محمد حیدری قاسمی؛
لواعج الانجمن، سید محسن امین؛
لؤلؤ و مرجان، میرزا حسین نوری؛
المجالس السنیه، سید محسن امین؛
المجالس الفاخره، سید عبدالحسین شرف الدین؛
مسند الامام الشهدید، عزیز الله عطاردی؛
مع الركب الحسيني من المدينة الى المدينة؛
معالم المدرستين، علامه عسکری؛
معجم شعراء الحسين، هلالی؛
معجم کتب و مؤلفین امام حسین، موسوی؛
مقاله شناسی امام حسین (ع)، خانه پژوهش قم؛
مقتل الامام الحسین، محمد رضا طبسی؛
مقتل الحسین به روایت شیخ صدوق، صحتی؛
ملحقات احقاق الحق، مرعشی نجفی؛
منتهی الآمال، حاج شیخ عباس قمی؛
موسوعة الامام الحسین (ع)، دارالحدیث؛
موسوعة کلمات الحسین، پژوهشکده باقرالعلوم؛
نگاهی به حماسه حسینی، صالحی نجف آبادی؛
نهضة الحسین، سید هبة الدین شهرستانی؛
وقایع الايام، ملاعلی واعظ تبریزی.

یادآوری

۱. در این مجموعه هر آنچه به آن امام همام، ارتباط مستقیم یا غیر مستقیم دارد، می گنجد، اعم از: پیش گویی ها، فضایل و مناقب امام (ع) و یاران، سخنان حضرت، اخبار مربوط به حادثه کربلا، قیام مختار، بارگاه حضرت، شرح حال دشمنان و ...
۲. اخبار کتاب هایی که دسته بندی موضوعی ندارند، جمع آوری نمی شوند؛ زیرا انتخاب اخبار مربوط، فرصت زیادی را می طلبد، مگر روایات مورد نظر در این قبیل کتاب ها به وسیله محقق جمع شده باشد.
۳. کتاب هایی مثل تاریخ طبری که تنها بخشی از آنها به موضوع مورد نظر مربوط اند، تنها همان قسمت گزینش می شود، به اضافه مقدمه محقق و نویسنده.

که تیر شده اند، مورد توجه هستند.

د) پیش بینی می شود ذکر منبع، دست کم یک سوم بلکه نیمی از حجم کتاب را به خود اختصاص دهد و نیز ذکر آن، دقت و وقت زیادی را می طلبد. لذا از ذکر مأخذ خودداری می شود.

ه) یکی از مشکلات این پروژه، مواجه شدن با اسم های تکراری فراوان است. لذا حتی الامکان کتاب هایی برای شناسایی اعلام انتخاب می شوند که این مشکل کمتر به وجود آید.

و) پس از دست یافتن به مشخصات شخصی از کتابی، اگر همان نام در کتاب دیگر نیز یافت شد، شرح حال در کتاب دوم مطالعه نمی شود تا اگر مثلاً تاریخ وفات متفاوت است، درج گردد، مگر مشخصه مهمی مانند تاریخ وفات، از کتاب قبل به دست نیامده باشد و احتمال وجود آن در کتاب دوم باشد. مقایسه اسامی در کتاب های اعیان الشیعه و طبقات شیخ آقابزرگ، اهمیت این بند را بیشتر نشان می دهد.

ز) اگر با نام های مختلفی برخورد شد که بدیهی است برای یک نفرند، مشخصات ذیل یک نام می آید و موارد دیگر به آن ارجاع داده می شوند. اما اگر این امر بدیهی نبود، تحقیقی صورت نمی گیرد که آیا این نام ها برای یک نفرند یا چند نفر. در این موارد تمام نام ها جداگانه، با مشخصات ذکر می شوند.

گذشته از اینکه این قبیل بررسی ها فرصت زیادی را می طلبند و احتمال خطا در نتیجه گیری وجود دارد، هدف این اثر، نشان دادن تاریخ حیات اشخاص است، اما اینکه نام او به صورت های دیگر هم مضبوط است یا خیر، این پژوهش عهده دار آن نیست.

۴. برای شناسایی اعلام، از حدود چهل کتاب مهم استفاده می شود و یافت نشدن نامی در این مجموعه، نشان دهنده یافت نشدن آن در این چهل کتاب است. کتاب های زیر به عنوان منابع این پژوهش پیشنهاد می شود و در عمل، ممکن است کتاب های مناسب تر دیگری نیز شناسایی شوند یا بعضی از موارد مذکور کنار گذاشته شود:

احوال و آثار خوشنویسان؛

اعلام، زر کلی؛

اعلام بمن فی تاریخ الهند من الأعلام؛

اعلام المکیین من القرن ۹ الی القرن ۱۴؛

اعلام النساء المؤمنات، محمد الحسنون؛

اعیان الشیعه، سید محسن امین؛

پژوهشگران معاصر ایران، هوشنگ اتحاد؛

تاریخ رجال ایران، مهدی بامداد؛

تحفة الازهار، ضامن بن شدقم؛

ذکرة الشعراء، نصر آبادی؛

تراجم الرجال، سید احمد حسینی؛

تهذیب الکمال، مزی؛

دانشمندان آذربایجان، محمد علی تربیت؛

دانشنامه امام علی (ع)؛

دانشنامه زنان فرهنگساز، پوران فرخزاد؛

زنان شاعر ایران، مهری شاه حسینی؛

سخنوران نامی معاصر ایران، برقمی؛

سیر اعلام النبلاء، ذهبی؛

شعراء الغری او النجفیات، علی خاقانی؛

طبقات اعلام الشیعه، شیخ آقابزرگ؛

فرهنگ بزرگان اسلام و ایران، آذر تفضلی؛

فرهنگ سخنوران، خیام پور؛

فرهنگ معین (بخش اعلام)؛

کواکب مشرقه، سید مهدی رجایی. استفاده از این کتاب

سبب بی نیازی از این کتاب ها در انساب می شود: الاصلی،

انساب سمعانی، الفخری، لباب الانساب، منتقلة الطالبيه؛

گنجینه دانشمندان، شریف رازی؛

مجله آینه پژوهش، بخش درگذشتگان؛

مجمع الفصحاء، رضا قلی خان هدایت؛

مرجع، پارسا؛

مشاهیر علماء الامصار، ابن حبان؛

مطلع انوار (علمای هند و پاکستان)، صدرالفاضل؛

معجم المؤلفین، عمر رضا کحاله؛

معجم رجال الحدیث، آیت الله خویی؛

معجم شعراء الحسین (ع)، جعفر هلالی؛

المنجد (بخش اعلام)؛

مؤلفین کتب چاپی، خاناباا مشار؛

موسوعة مؤلفی امامیه، مجمع فکر اسلامی؛

میزان الاعتدال، ذهبی؛

نامه دانشوران ناصری؛

وافی بالوفیات، صفدی.

۵. تاریخ حیات چند شخصیت به عنوان نمونه ذکر می گردد:

حربن یزید بن ناجیه ریاحی، ... - ۶۱

از شهدای کربلا.

شیخ بهایی: محمد بن حسین بن عبدالصمد بهایی

اعلام الحفاظ و المحدثين، عبدالستار شيخ؛
 اعلام المكيين من القرن ۹ الى القرن ۱۴؛
 اعلام النساء المؤمنات، محمد الحسنون؛
 اعلام هجر، هاشم الشخص؛
 اعيان الشيعة، سيد محسن امين؛
 اعيان العصر و اعوان النصر، صفدي؛
 امل الآمل، شيخ حر عاملي؛
 انساب، سمعاني؛
 ايرانيون و الادب العربي، قيس آل قيس؛
 ايضاح الاشتباه، علامة حلي؛
 بايبيات، محمد علي يعقوبي؛
 بحر الدم، ابن مبرد؛
 پژو هشرگان معاصر ايران، هوشنگ اتحاد؛
 تاريخ اسماء الثقات، ابن شاهين؛
 تاريخ بغداد، خطيب بغدادی؛
 تاريخ خليفة بن خياط، خليفة بن خياط؛
 تاريخ رجال ايران، مهدي بامداد؛
 تاريخ صغير، بخاری؛
 تاريخ كبير، بخاری؛
 تاريخ مدينة دمشق، ابن عساکر؛
 التبيين لاسماء المدلسين، سبط ابن عجمي؛
 تحفة الازهار، ضامن بن شدقم؛
 تذكرة مدينة الادب، محمد علي مصاحبی؛
 تذكرة الاولياء، فريدالدين عطار نيشابوری؛
 تذكرة الحفاظ، ذهبي؛
 تذكرة الشعراء، نصرآبادی؛
 تذكرة العلماء، تنكابنی؛
 تذكرة علمای امامیه پاکستان، عارف نقوی؛
 تذكرة القبور، شيخ عبدالکریم گزی؛
 تراجم الرجال، سيد احمد حسینی؛
 تراجم المؤلفين التونسيين، محمد محفوظ؛
 تربت پاکان قم، جواهر الکلام؛
 تسمية من لم يرو عنه غير واحد، نسائي؛
 تعجيل المنفعة، ابن حجر؛
 تقريب التهذيب، ابن حجر؛
 تکملة امل الآمل، سيد حسن صدر؛
 تلامذة العلامة المجلسي، اشکوری؛

شيخ الطائفة: محمد بن حسن بن علي طوسي
 شيخ طوسي: محمد بن حسن بن علي طوسي
 محمد بن حسن بن علي طوسي، ۳۸۵-۴۶۰

معروف به شيخ طوسي و شيخ الطائفة و نويسنده کتاب های
 استبصار، امالي، تبيان، تهذيب الاحكام، خلاف، رجال، عدة
 الاصول، الغيبة، فهرست، مبسوط، مصباح المتهجد، نهايه.
 محمد بن حسين بن عبدالصمد بهايي، ... - ۱۰۳۰ يا ۱۰۳۱
 معروف به شيخ بهايي و نويسنده اثنا عشریه، جامع عباسی،
 الحبل المتين، كشكول، مشرق الشمسين، مفتاح الفلاح.

نرم افزار تراجم

از جمله امور مهم در عرصه تحقيق، آشنایی با شرح حال اعلام
 است و مشکل اساسی در غالب منابع تراجم، پرداختن به معرفی
 قشر خاصی مثل راويان يا نويسندگان است و مشکل ديگر، عدم
 جامعيت آنها است و نرم افزارهای موجود نيز اين دو مشکل
 اساسی را دارند. بنا بر اين تهيه نرم افزاری که در آن انواع
 کتاب های تراجم جمع باشند، لازم است. نکاتی در اين زمينه
 يادآوری می شود:

۱. کتاب ها از تخصص خاصی انتخاب نمی شوند؛ بلکه از
 تخصص ها و قشرهای مختلف گزينش می شوند، اعم از راويان،
 نويسندگان، فقها، شاعران، خوشنويسان، ايرانيان، غير ايرانيان،
 مسلمانان، غير مسلمانان، شخصيت های سياسی و ... .
۲. تک نگاری ها، شرح حال های طولانی اند و در اين مجموعه
 گرد نمی آيند.
۳. فعلاً منابع زير در نظر است و در عمل، کتاب های
 مناسب تری شناسایی خواهند شد و چه بسا برخی از اين کتاب ها
 کنار گذارده شوند:

اثر آفرينان، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی؛
 اجازات الحديث، علامه مجلسی؛
 احوال و آثار خوشنويسان؛
 اختيار معرفة رجال، شيخ طوسي؛
 استيعاب، ابن عبد البر قرطبي؛
 اسد الغابه، ابن اثير؛
 اسعاف المبطل برجال الموطأ، سيوطی؛
 اصابة، ابن حجر؛
 اعلام، زرکلی؛
 إعلام بمن في تاريخ الهند من الأعلام؛

- تنقیح المقال، مامقانی؛
توضیح المشتبه، شمس الدین دمشقی؛
تهذیب الانساب، عیدلی؛
تهذیب التهذیب، ابن حجر؛
تهذیب الكمال، مزى؛
تهذیب المقال، سید محمد علی ابطحی؛
ثقات، ابن حبان؛
جامع الرواة، محمد علی اردبیلی؛
جرح و تعدیل، رازی؛
خلاصة الاقوال، علامه حلی؛
داستان دوستان، محمد علی صفوت؛
دانشمندان آذربایجان، محمد علی تربیت؛
دانشمندان و سخن سرايان فارس، آدمیت؛
دانشنامه امام علی (ع)؛
دانشنامه زنان فرهنگساز، پوران فرخزاد؛
دانشنامه مشاهیر یزد، محمد کاظمینی؛
درجات رفیعه رجالیه، وحید بهمانی؛
درجات رفیعه، سید علی خان مدنی؛
ذریعه، شیخ آقابزرگ تهرانی؛
ذیل تاریخ بغداد، ابن نجار؛
ذیل تذکره الحفاظ، ذهبی؛
رجال، ابن داود؛
رجال، خاقانی؛
رجال، سید بحر العلوم؛
رجال، شیخ طوسی؛
رجال، نجاشی؛
رجال آذربایجان عصر مشروطیت، مجتهدی؛
روضات الجنات، محمد باقر خوانساری؛
ریاحین الشریعه، ذبیح الله محلاتی؛
ریاض الجنه، زنوزی؛
ریاض العلماء، عبدالله افندی؛
ریحانة الادب، مدرسی تبریزی؛
زنان شاعر ایران، مهری شاه حسینی؛
زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، مرسلوند؛
زندگینامه علمی دانشوران، احمد بیرشک؛
سخنوران نامی معاصر ایران، برقمی؛
سماء المقال فی علم الرجال، کلباسی؛
سیر اعلام النبلاء، ذهبی؛
شعراء الغری او النجفیات، علی خاقانی؛
شیخان قم، مینا احمدیان؛
ضعفاء، ابونعیم اصفهانی؛
ضعفاء صغیر، بخاری؛
ضعفاء کبیر، عقیلی؛
ضعفاء و متروکین، نسائی؛
ضیاء الابصار فی ترجمة علماء خوانسار؛
طبقات اعلام الشیعه، شیخ آقابزرگ؛
طبقات المحدثین باصیهان، ابوالشیخ؛
طبقات المدلسین، ابن حجر؛
طبقات خلیفه بن خیاط، خلیفه بن خیاط؛
طبقات کبری، محمد بن سعد؛
طبقات مفسرین شیعه، عقیقی بخشایشی؛
طرائف المقال، سید علی اصغر جابلقی؛
علل، احمد حنبل؛
علماء البحرین؛
علماء نجد خلال ثمانیة قرون؛
علمای معاصر، واعظ خیابانی؛
الفایق فی رواة الامام الصادق (ع)، شبستری؛
فرهنگ بزرگان اسلام و ایران، آذر تفضلی؛
فرهنگ سخنوران، خیام پور؛
فرهنگ معین (بخش اعلام)؛
فرهنگ ناموران معاصر ایران؛
فهرست ابن ندیم؛
فهرست شیخ طوسی؛
فهرست شیخ منتجب الدین؛
فهرست مستند اسامی مشاهیر، کتابخانه ملی؛
قاموس الرجال، شوشتری؛
قصص العلماء، تنکابنی؛
کاروان هند؛
کاشف، ذهبی؛
الکامل فی ضعفاء الرجال، ابن عدی؛
کشف الحجب و الاستار، اعجاز حسین؛
کشف الظنون، حاجی خلیفه؛
الکمال فی رفع الارتیاب ...؛
کنی و القاب، حاج شیخ عباس قمی؛

الکواکب النیرات، ابن کیال؛

کواکب مشرقه، سید مهدی رجایی؛

گلشن ابرار، سازمان تبلیغات اسلامی؛

گنجینه دانشمندان، شریف رازی؛

لسان المیزان، ابن حجر؛

مجروحین، ابن حبان؛

مجله آینده پژوهش، بخش درگذشتگان؛

مجله نشر دانش، بخش درگذشتگان؛

مجمع الفصحاء، رضا قلی خان هدایت؛

مختصر المحتاج تاریخ ابن الدبیثی، ذهبی؛

مرجع، پارسا؛

مشاهیر آذربایجان، صمد سرداری نیا؛

مشاهیر شعراء الشیعه، شبستری؛

مشاهیر علماء الامصار، ابن حبان؛

مشایخ الثقات، غلام رضا عرفانیان؛

مطلع انوار (علمای هند و پاک)، صدر الافاضل؛

معالم العلماء، ابن شهر آشوب؛

معجم المطبوعات العربیه، الیان سرکیس؛

معجم المؤلفین، عمر رضا کحاله؛

معجم المؤلفین و ...، مرزوک؛

معجم رجال الحدیث، آیت الله خویی؛

معجم شعراء الحسین (ع)، جعفر هلالی؛

معرفة الثقات، احمد بن عبد الله عجلی؛

مفاخر آذربایجان، عقیقی بخشایشی؛

مکارم الآثار، معلم حبیب آبادی؛

المنجد (بخش اعلام)؛

مؤلفین کتب چاپی، خانابا مشار؛

موسوعة اعلام المغرب، محمد؛

موسوعة الاعلام، احمد عبدالرزاق؛

الموسوعة المیسرة؛

موسوعة رجال الکتب التسعة، عبدالغفار؛

موسوعة طبقات الفقهاء، جعفر سبحانی؛

موسوعة مؤلفی امامیه، مجمع فکر اسلامی؛

موضوعات، ابن جوزی؛

میزان الاعتدال، ذهبی؛

نامداران تاریخ، عمران علی زاده؛

نامه دانشوران ناصری؛

نقد الرجال، سید مصطفی تفرشی؛

وافی بالوفیات، صفدی؛

وفیات الاعیان، ابن خلکان.

۴. بخش عمده ای از کتاب های فوق در نرم افزارهای مختلف

وجود دارند و می توان از آنها گرفت؛ یا اینکه چاپ جدید دارند و می توان تایپ رایانه ای را از طریق ناشر یا نویسنده به دست آورد.

در قدم نخست می توان فعلاً تنها این کتاب ها را در مجموعه ای به عنوان نسخه اول عرضه کرد و به مرور متن های دیگر تایپ شوند و پس از کسب تجربه های لازم و اصلاحات احتمالی، نسخه دوم عرضه گردد.

۵. علت متروک ماندن برخی نرم افزارها عدم آشنایی محققان با آنها است. جا دارد برنامه نویسی این نرم افزار مطابق با یکی از نرم افزارهایی باشد که محققان با آن آشنا هستند؛ مانند مکتبه اهل البيت (ع).

معجم انساب

در میان پیامبران الهی، تنها پیروان پیامبر اسلام (ص) به ضبط نام و مشخصات نواده های او همت گماشتند و این اهتمام به قدری بود که تبارشناسی به عنوان دانش مستقلاً مطرح شد. اگرچه انگیزه اصلی در پدید آمدن این علم، احترام فوق العاده به پیامبر (ص) و احکام فقهی خاص سادات بوده است، اما ثمرات دیگری نیز بر این علم مترتب است. آن بخش از انساب که مربوط به قرون اولیه است، یکی از پایه های علم رجال به شمار می رود و نیز در سایه علم انساب، نقش سادات در وقایع سیاسی و اجتماعی روشن می شود.

فراوان شدن سادات و پراکندگی آنها در مناطق گوناگون و کمبود وسایل ارتباطی، دست به دست هم دادند و متأسفانه این دانش به سردی گرایید و برخلاف گذشته که علمای بزرگ به این دانش اهتمام داشتند، آنان نیز میدان را خالی کردند و باره یافتن غیر متخصصان و غیر متعهدان در این عرصه، روزه به روز این دانش به فراموشی بیشتر سپرده شد، به گونه ای که شنیده شد سودجویانی با گرفتن پول های هنگفت، حتی برای غیر سادات شجره نامه می نویسند و آنان به لباس سیادت در می آیند.

به هر حال عدم توجه لازم به این دانش، سبب تشتت و اختلاف در نسب نامه ها و سردرگمی نسابه ها شده است؛ هر چند به نظر نگارنده، اگر تحقیق گسترده صورت گیرد، بسیاری از ابهام ها قابل رفع است.

دست یافت. محدوده فعالیت های این مرکز چنین می تواند باشد:

۱. تشکیل کتابخانه تخصصی سفرنامه ها. در این کتابخانه سفرنامه های داخلی، خارجی به زبان های مختلف - خواه به صورت کتاب باشند یا مقاله در مطبوعات - تصویر نسخه های خطی، فهرست های موجود از سفرنامه ها و کتاب های مرتبط دیگر گرد می آیند.

۲. ترجمه سفرنامه ها. سفرنامه های خارجی امتیازاتی دارند که در عموم سفرنامه های داخلی مشاهده نمی شود؛ از جمله آنها عبارت است از:

الف) نظر به اینکه غیر ایرانیان از فشارهای حکومت وقت در امان بودند، به ویژه اگر سفرنامه پس از اتمام سفر و در خارج از کشور چاپ شده باشد، آنها راحت تر می توانستند مشاهدات خود را بنویسند؛ هر چند نمی توان ملاحظات سیاسی و روحیه استعمارگری برخی از آنان را از نظر دور داشت.

ب) آنان از سرزمین دیگر وارد ایران می شدند و بسیاری از آداب و رسوم، بناها و ... برایشان تازگی داشت و خاطرات خود را برای کسانی می نوشتند که این امور را ندیده بودند. بنابراین بهتر می توانستند امور مهم را گزینش کنند.

ج) صنعت چاپ در کشورهای اروپایی سابقه دیرینه دارد و چاپ کتاب های فراوان، سبب می شد که آنان با فن نگارش بیشتر آشنا باشند و لذا نوشته های آنها از اتقان خاصی برخوردار است.

بنابراین یکی از گام های مهم، ترجمه سفرنامه های مربوط به ایران است که هنوز به زبان فارسی برگردان نشده اند یا ترجمه آنها مغلوط است.

با توجه به آشنایی این جانب با سفرنامه ها به نظر می رسد تاکنون یک درصد سفرنامه های خارجی که تاریخ آنها به قبل از پنجاه سال پیش باز می گردد، به فارسی ترجمه نشده اند.

۳. پشتیبانی مادی و معنوی از پژوهشگران سفرنامه ها، اعم از کمک هزینه برای تحقیق، چاپ کتاب و ...

۴. تحقیق و نشر نسخه های خطی، چاپ سنگی و سفرنامه هایی که به صورت سلسله مقاله در مطبوعات چاپ شده اند.

۵. شناسایی و جمع آوری سفرنامه های کوتاهی که در لابه لای کتاب ها و مطبوعات داخلی و خارجی چاپ شده اند، به صورت سری کتاب هایی مانند میراث اسلامی ایران.

برای احیای این دانش، چند پیشنهاد مطرح می شود:

الف) راه اندازی مجله ای تخصصی در مورد سادات؛
ب) تهیه نرم افزاری ویژه کتاب های انساب از قرون مختلف؛

ج) تدوین کتابی جامع در انساب، به این صورت که متون عمده کتاب های کهن و قابل اعتماد در انساب و تراجم در این مجموعه گرد می آیند.

ذکر نکاتی در تدوین این اثر، مناسب است:

۱. همه نام های سادات از قرن نخست تا قرن دهم در این مجموعه گرد می آید.

۲. همه اطلاعاتی که در معرفی اشخاص، در منابع مختلف وجود دارد بدون تصرف در عبارات منابع کهن، در این مجموعه گرد می آید و در صورتی که محقق، تحلیل یا تذکر خاصی داشت، در پایان متون یادآور می شود.

۳. جهت عدم اشتباه، هر نامی که تیترا می شود، تا جد سوم او ذکر می گردد.

۴. کتاب الکواکب المشرقة، تألیف حجت الاسلام سید مهدی رجایی الگویی مناسبی است، با این تفاوت که اطلاعات مندرج در این کتاب برگرفته از چند کتاب محدود است و باید اطلاعات جامع گردآوری شود و دیگر اینکه مطالب این کتاب برگرفته از منابع کهن و به قلم مؤلف است؛ اما در این طرح پیشنهاد این است که در عبارات تصرف نشود.

احیای سفرنامه ها

سفرنامه های سیاحان داخلی و خارجی، بخش مهمی از تاریخ سیاسی، اجتماعی، جغرافیایی و فرهنگی ما است که مطالعه و بررسی آنها روشنگر بسیاری از حقایق تاریخی است؛ اما به شایستگی مورد توجه قرار نگرفته اند و این کم توجهی سبب شده که بخشی از امور تاریخی در حاله ای از ابهام باقی بماند و احیای سفرنامه ها باعث زود زده شدن این ابهام ها است.

چنین ضرورتی برخی کشورها را بر آن داشته تا برای فعالیت متمرکز در احیای سفرنامه ها مراکز مستقلی را تشکیل دهد. به نظر می رسد زمان آن فرا رسیده که از تشکیل مؤسسات تحقیقاتی با وظایف گسترده دست برداریم تا بتوان به نتایجی قابل توجه دست یافت. کارهای زمین مانده در مورد سفرنامه ها، تأسیس مرکزی در این خصوص را ایجاب می کند تا با منحصر کردن فعالیت خود در این عرصه، بتوان به نتیجه سریع تر و مطلوب تر

۶. ارتباط با مراکز مشابه در خارج از کشور و تبادل اطلاعات.
 ۷. تدوین و چاپ تک نگاری ها در زمینه سفرنامه ها؛ مانند تهیه فهرست های تفصیلی و تدوین تاریخ استانها با استفاده از سفرنامه ها.

روشن است که باره اندازی چنین مرکزی زوایای دیگری هم فرارو قرار خواهند گرفت.

ده بایسته در تاریخ عاشورا

سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین (ع) متعلق به زمان، مکان انسان های خاص نیست. حسین (ع) از ابتدای خلقت تا پایان این جهان و در قیامت مطرح است. او به همه سرزمین های و به همه انسان ها بلکه جن و ملک تعلق دارد. الگوی جهان گردان، سیاست مداران، عابدان، عالمان، زاهدان و ... است. جلب کننده همه اقشار و طبقات به خود است. به راستی می توان ادعا کرد درباره هیچ شخصیت دینی و غیر دینی همانند امام حسین (ع) به نظم و نثر، شفاهی و کتبی، به زبان ها و در زمان های گوناگون سخن گفته نشده است.

بر عالمان دین به ویژه عالمان شیعه است که نگذارند در معرفی شخصیت این بزرگ مرد خدشه ای راه یابد. جهت زدودن نادرستی ها و نشر فرهنگ صحیح عاشورا، برداشتن گام های اساسی زیر لازم به نظر می رسد:

۱. تربیت متخصص

شناخت ابعاد زندگی چنین شخصیتی، که مورد توجه عالمیان است، نباید در حاشیه حوزه های علمیه مطرح باشد، بلکه باید گروهی پرورش یابند که تخصص آنها شناخت امام حسین (ع) از زوایای گوناگون باشد. باید همواره متخصصین بتوانند با استفاده از منابع کهن و قابل اعتماد و با در دست داشتن معیارهای صحیح تاریخی، با تحریفات مقابله کنند و پاسخگوی سؤالات و شبهه ها باشند. گاهی در برابر برخی شبهه افکن ها کسانی به مقابله برمی خیزند که به دلیل عدم تخصص لازم، نه تنها سبب دفع شبهه نمی شوند بلکه آن را تقویت می کنند.

گذشته از تربیت متخصص، لازم است درس حسین شناسی از دروس رسمی حوزه ها بلکه دانشگاه ها شود. جای بسی تعجب و تأسف است حادثه ای که این همه توجه ها را به خود جلب کرده و سالانه میلیون ها نفر برای فراگرفتن تاریخ آن، تجمع می کنند، تبیین این واقعه توسط کسانی صورت گیرد که آشنایی درستی با

تاریخ آن ندارند. اگر تاریخ کربلا از دروس رسمی حوزه های علمیه بود و اخبار آن مورد تجزیه و تحلیل قرار می گرفت، اکنون شاهد این همه تحریفات در تاریخ کربلا نبودیم.

۲. کتابخانه تخصصی و بانک اطلاعات

یکی از مشکلات محققان در اختیار نداشتن بسیاری از کتاب های مورد نیاز است. دسترسی نداشتن به کتاب های مورد نیاز سبب می شود که گویندگان و نویسندگان ناچار شوند از کتاب های دست چندم استفاده کنند و در نتیجه مطالب سست و بی اساس نشر یابند. بنابراین لازم است کتابخانه ای تخصصی در این زمینه تأسیس گردد و در آن همه کتاب ها و مقالاتی که به آن حضرت ارتباط مستقیم یا غیر مستقیم دارند، گرد آیند.

در این کتابخانه علاوه بر کتاب، اطلاعات مربوط دیگر نیز گردد می آید؛ مانند تهیه آخرین اطلاعات در مورد اسم و آدرس نویسندگان و ناشران مربوط به امام حسین (ع)، شناسایی آثار در حال تدوین درباره آن حضرت و ...

این مرکز می تواند باره اندازی سایت تخصصی و علمی ویژه امام حسین (ع) پیام قیام و شهادت سالار شهیدان را به جهانیان برساند.

۳. نظارت بر چاپ کتاب ها

پاره ای اشتباهات نویسندگان آنقدر در کتاب ها تکرار می شوند که جزء مسلمات تلقی می شوند و به آسانی نمی توان به مقابله به آن ها برخاست و ممکن است لوازم و تبعات از قبیل سست شدن اعتقادات مردم نسبت به مسلمات واقعی را در پی داشته باشد. هر چه کتاب ها در معرفی آن حضرت بیشتر می شود و به جای زدوده شدن ابهام ها، متأسفانه به حجم آن ها افزوده می گردد.

ریشه این امر عدم تخصص یا تعهد برخی نویسندگان است. جا دارد پیش از چاپ، نهادی با پشتوانه قانونی بر این قبیل کتاب ها نظارت کند و نگذارد کژی ها و نادرستی ها نشر یابند یا از نشر مجدد کتاب های مغلوپ پیش از اصلاح آن ها جلوگیری شود.

۴. کتابشناسی امام حسین (ع)

یکی از امور مهم، کتابشناسی جامع امام حسین (ع) است. شخصی که بنا دارد در مورد قیام و زندگانی آن حضرت بنویسد یا سخنرانی کند در نخستین گام باید با کتاب های قوی و ضعیف در این زمینه آشنا شود. بنابراین لازم است به شیوه علمی کتاب های

کنند و لازمه آن، نشر تحریفات و تحلیل های نادرست است. جا دارد این متون به زبان های مختلف ترجمه و نشر یابند.

۹. تولید و حمایت از تولیدکنندگان

هر روضه خوان و مداحی توان مطالعه و تحقیق در متون کهن را ندارد. مناسب است با استفاده از منابع معتبر کتاب های روضه به زبان ساده و به دور از تحلیل های علمی و تاریخی، مخصوص این قشر به نگارش درآورد. همچنین برخی نویسندگان با زحمات فراوان و با دقت زیاد آثاری ارزشمند در مورد حضرت سیدالشهدا (ع) تدوین می کنند یا کتاب ارزنده ای از پیشینیان را تحقیق می کنند؛ اما امکان چاپ و نشر برای آنها کمتر فراهم است. جا دارد از این قبیل نویسندگان جهت تدوین و چاپ آثارشان حمایت مالی شود.

۱۰. نشر مجله ای تخصصی

برخی محققان، سخنان و نکات در خور توجه دارند که نشر آنها در قالب کتاب برای آن ها دشوار است و گاه حجم آن ها به اندازه یک کتاب نمی شود. اما اگر مجله ای علمی مختص به آن حضرت نشر یابد، این افراد به آسانی می توانند دیدگاه های خود را نشر دهند. می توان در این نشریه به این امور پرداخت: ارائه تحلیل های نو از قیام عاشورا، نشان دادن تحریفات، نقد و بررسی کتاب و مقالات، معرفی عاشورا پژوهان، یک کتاب در یک مقاله، معرفی طرح های در دست پژوهش، معرفی کتاب ها و نسخه های خطی و مقالات در مورد آن حضرت، بایسته های پژوهش، مقالات پراکنده در موضوعات عزاداری و تاریخ آن و ...

به نظر می رسد اهمیت برخی پیشنهاد های مذکور به قدری است که بدون اجرای آن ها نمی توان چندان انتظار داشت که کتاب های جامع و استوار در شناساندن شخصیت سیدالشهدا (ع) نشر یابند و همواره شاهد تحریفات و نادرستی ها خواهیم بود. به دلیل روزافزون شدن ابزار نشر و نویسندگان، اهمیت این امور در عصر ما بلکه در آینده بیشتر خواهد شد.

می توان پیشنهاد های مذکور را جهت شناساندن امامان دیگر نیز به اجرا درآورد یا کلاً به اهل بیت تعمیم داد.

مربوط به آن حضرت معرفی گردند و در معرفی هر کتاب به ذکر عنوان و نام نویسنده و محتوای آن بسنده نگردد بلکه باید با بیان میزان اعتبار و اتقان آن، اقدام به ارزش گذاری کرد. ارائه نرم افزاری در این زمینه نیز مناسب به نظر می رسد.

۵. تدوین دائرة المعارف الفبایی

دائرة المعارف الفبایی و جامع ویژه امام حسین (ع) که با تمسک به منابع معتبر و با تحلیل های مناسب و با رعایت اصول فنی به نگارش درآمده باشد، بسیاری از مشکلات عاشورا پژوهی را برطرف می کند. کارهایی که در این زمینه سراغ داریم که هر کدام نقص هایی دارند و با مجموعه ای متقن و محکم فاصله داریم.

۶. تهیه نرم افزار جامع

نرم افزاری که در آن، متون همه کتاب های پیش از قرن دهم درباره امام حسین (ع) گرد آمده و اطلاعات مربوط را یکجا در اختیار خواننده قرار می دهد، گام مهمی در عاشورا پژوهی خواهد بود. در خور ذکر است که آوردن متن کتاب هایی که در قرون متأخر نوشته شده اند و در لابه لای آنها مطالب ضعیف وجود دارد، سبب نشر تحریفات خواهد شد؛ چرا که غالب خوانندگان از تخصص لازم جهت تشخیص مطالب ضعیف قوی برخوردار نیستند. به عبارت دیگر، از گردآوری متون به صورت فله ای خودداری شود.

۷. احیای نسخه های خطی

نسخه های خطی ای در مورد امام حسین (ع) وجود دارد. به ویژه در ایران، هند، ترکیه و مصر. که هنوز چاپ نشده اند یا اینکه چاپ های موجود از آن ها مغلوط است و با تحقیق شایسته نشر نیافته اند. چاپ شایسته نسخه های خطی گام مهمی است در برطرف شدن بسیاری از ابهام ها.

۸. ترجمه متون کهن و معتبر

همه متون کهن درباره قیام کربلا به زبان عربی نوشته شده اند عمده کتاب های معتبر در زمان های بعد نیز تنها به همین زبان نگارش یافته اند. بسیاری از نویسندگان، سخنرانان، مداحان، محققان و شاعران به دلیل عدم آشنایی با زبان عربی و زبان های دیگر، ناچارند از کتاب های دست چندم و غیر معتبر استفاده

